

MÍNĚNÍ VEŘEJNÉ

[heslo]

In: Reifová, I. (ed.) (2004). *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál.

Koncept složený ze dvou pojmů, mezi nimiž existuje napětí. Jde o pojem „mínění – úsudek, názor“, v němž se spojují racionální poznatky se subjektivním vztahem člověka k určitému jevu a který zpravidla obsahuje hodnotící složku, a o pojem „veřejný“. Pojem „veřejný“ se vztahuje a) k pojmu → *veřejnost* jako specifické skupině vymezené ve vztahu k určitému tématu nebo společenskému problému; b) k pojmu → *veřejná sféra* jako specifické oblasti společenského života, která vytváří prostor pro veřejnou diskusi; c) k pojmu „veřejný“ ve smyslu zveřejněný, zjevný, všem přístupný jako protiklad soukromého nebo individuálního.

Pro pojem **v. m.** se neustálila žádná obecně přijímaná definice. Nejčastěji je používán a) jako souhrn názorů a hodnocení, které členové veřejnosti vyjadřují k určitému tématu; b) jako shoda názorů mezi členy veřejnosti dosažená vzájemnou diskusí; c) ve smyslu zveřejněného mínění, které lidé vyjadřují veřejně, vůči cizím osobám a které se může lišit od jejich soukromého osobního názoru. (*viz spirála mlčení*)

Celými dějinami se táhne diskuse o společenské roli **v. m.** Pohybuje se mezi dvěma kontrastními názory formulovanými již v antice. Na jedné straně je to aristotelské pojetí svobody a rovnosti, v jejichž důsledku jsou občané schopni nezávislého úsudku, a mají se tudíž vyjadřovat ke společenským záležitostem a kontrolovat politickou moc. Na druhé straně je to platónská idea vlády elity (filozofů a odborníků), do níž občané nemají co mluvit, protože v důsledku své životní situace nejsou schopni porozumět podstatě společenských problémů. Diskuse o roli **v. m.** je později doplňována dalšími argumenty. Na straně aristotelského pojetí je to význam vzdělání a přístupu k → *informacím*. Přívrženci platónského pojetí se opírají o poznatky psychologie a zdůrazňují subjektivitu a iracionalitu v myšlení a chování lidí.

Pojetí **v. m.** se historicky značně proměnilo. V teoriích politické filozofie bylo chápáno jako přímý výsledek aktivit veřejnosti nebo působení veřejné sféry. Součástí konceptu byl proto proces dosahování shody ve veřejné diskusi, ideál jednotné veřejnosti, legitimizující politickou moc. Historicky mladší sociologické přístupy reagují na sociální důsledky industrializace a urbanizace a inspirovají se poznatky rozvíjející se psychologie. Politologický koncept obohacují o pojetí **v. m.** jako jednoho z projevů skupinového chování. Veřejnost vymezují v protikladu k → *davu* nebo → *mase*. (*viz*

teorie masové společnosti) Zdůrazňují racionalitu **v. m.**, již je do-
sahováno kritickou diskusí. Naproti tomu pro dav je charakteris-
tická nápodoba, nátlak, ztráta individuality a převaha emocionál-
ních složek v jednání. Ani masa nemůže vyjadřovat **v. m.**, neboť je
souhrnem tzv. atomizovaných jednotlivců, mezi nimiž nedochází
ke kontaktu a tudíž ani k diskusi o problému či mobilizaci k akci.
Sociologie nesdílí koncept jednotné veřejnosti. Naopak existuje
mnoho veřejností - volně organizovaných skupin, které vznikají na
základě společného zájmu, existují krátkodobě a vzájemně soutěží
o dominantní postavení jimi vyjadřovaného mínění a o získání
společenského a politického vlivu. Veřejnost se může mobilizovat
k akci a transformovat do pevněji organizovaných společenských
skupin. Mizí-li společenský význam tématu, zaniká i jeho veřej-
nost. Jednotlivec - v závislosti na svých potřebách a zájmech -
může být členem mnoha veřejností a v nich projevovat různou mí-
ru aktivity.

Od třicátých let 20. stol. se začaly rozvíjet empirické kvantita-
tivní výzkumy **v. m.**, jejichž základy vypracoval George Gallup a
které jsou zaměřeny na zkoumání jednotlivců. Dosud převažující
diskursivní model veřejnosti tak ustoupil ve prospěch pojetí **v. m.**
jako souhrnu individuálních názorů. (Jedná se o tzv. sociologický
nominalismus.) Metodologie je analogií volebního principu „jeden
občan - jeden hlas“ a je založena na matematické statistice
(zejména teorii pravděpodobnosti a náhodném výběru). Nástrojem
výzkumu se stal standardizovaný rozhovor a subjektem individu-
ální respondent. Kvantitativní metoda naprosto převážila a maso-
vě se rozšířila. Později byla doplňována kvalitativními technikami
(technikou ohniskových skupin „focus groups“, projektivními
technikami atd.). Do centra badatelské pozornosti se dostal vztah
mínění a postojů, ovlivnitelnost postojů a role sociální kontroly
(například v teorii → *spirály mlčení* Elisabeth Noelle-Neumannové).
Rozvoj metodologie byl zaměřen hlavně na techniky měření posto-
jů.

Výzkumy byly postupně institucionalizovány, jejich výsledky
jsou široce publikovány. Využívají se pro politická rozhodnutí i →
propagandu, jsou přitažlivá pro publikum mediálních institucí. →
Média, státní administrativa, akademické instituce i komerční
společnosti se staly nejvýznamnějšími organizátory a zadavateli
výzkumů. Výsledky výzkumů vstupují do veřejné diskuse jako al-
ternativní nebo konkurenční formy vůči zájmovým a nátlakovým
skupinám. (*viz hierarchický model vlivů na obsah sdělení; konstru-
ování reality ve zprávách*) Tak vzniká riziko → *manipulace* vý-
zkumů, ať již jde o formy a kvalitu zveřejňování jejich výsledků,
nebo ovlivňování výběru, či zaměření zkoumaných témat.

Kritika výzkumů se po dlouhou dobu zaměřovala na metodolo-
gickou stránku. V posledních letech se stále častěji objevuje otáz-

ka demokratických funkcí **v. m.** a role výzkumů. Zatím chybí teorie o vlivu kvantitativních dat. V dílčích studiích je jako negativní rys zdůrazňována hlavně redukce struktury a komplexity politických postojů, jako pozitivum se uvádí význam publikovaných výsledků pro veřejnou diskusi.

I když diskursivní model ustoupil kvantitativním výzkumům, stále trvá naléhavost některých otázek spjatých s rolí **v. m.**, které byly formulovány politickou filozofií a politologií a jsou podrobovány badatelskému výzkumu. Je to jednak otázka: a) kompetence běžných občanů při posuzování závažných společenských otázek; b) zdrojů informací a kvality příslušných médií; c) rizika tyranie většiny v neprospěch menšinových názorů; d) ovlivnitelnost **v. m.**, zejména emocionálními a iracionálními argumenty; a) jeho ovládnutí elitou v kontextu spíše spotřebitelského, diváckého charakteru veřejnosti.

V ČR má **v. m.** dlouhou tradici. První pracoviště, Československý institut pro výzkum veřejného mínění, bylo založeno v roce 1946 jako součást Ministerstva informací a v roce 1950 jako nepotřebné zrušeno. V roce 1967 vznikl na půdě Akademie věd Ústav pro výzkum veřejného mínění, který navázal na jeho tradice a v období „pražského jara“ prováděl řadu výzkumů, vč. analýz politických postojů. S nástupem tzv. normalizace se stal součástí Federálního statistického úřadu. Jeho činnost byla kontrolována stranickými orgány, výsledky nebyly publikovány. Po roce 1990 výzkumy rychle reagovaly na změněnou situaci. Kromě státní a později akademické instituce vznikla a dodnes působí řada soukromých agentur, zabývajících se výzkumem **v. m.** a průzkumem trhu.

[jun]

SOUVISEJÍCÍ LITERATURA

Berelson, B., Lazarsfeld, P. F., McPhee, W. N. (1954). *Voting: A Study of Opinion Formation in a Presidential Campaign*. Chicago: University of Chicago Press.

Gallup, G. (1948). *Průvodce po výzkumu veřejného mínění*. Praha: Orbis.

Hutchings, V. L. (2002). *Public Opinion and Democratic Accountability. How Citizens learn about Politics*. Princeton: Princeton University Press.

Lippmann, W. (1922). *Public Opinion*. New York: Harcourt, Brace and Company.

Lundberg, G.A. a kol. (1968). *Sociology*.
New York: Harper and Row.

Noelle-Neumann, E. (1980). *Die Schweigespirale. Öffentliche Meinung - unsere soziale Haut*.
München: Böhlau.

Price, V.(1992). *Public Opinion*.
Newbury Park: Sage.

Schaffer, B. (ed.) (1992). *Grundbegriffe der Soziologie*.
Opladen: Leske & Budrich.

Šubrt, J. (ed) (1998). *Kapitoly ze sociologie veřejného mínění*.
Praha: Karolinum.

Wilson, F. G. (1962). *A Theory of Public Opinion*.
Chicago: H. Regnery Co.